

УДК 159.9.072.351.743

О. С. Куруч

О. С. Колесніченко

ЗМІСТ І СТРУКТУРА ОПИТУВАЛЬНИКА “ОЦІНЮВАННЯ СХИЛЬНОСТІ ДО СУЇЦИДАЛЬНОЇ ПОВЕДІНКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ”

Проведено аналіз чинників, що впливають на військовослужбовців у повсякденній діяльності та в умовах екстремальних видів діяльності, службово-бойового навантаження, які можуть призвести до вкорочення власного життя. З використанням методу апріорного ранжування було виділено найбільш та найменш вагомі показники, що спричиняють суїцидальну поведінку військовослужбовців Національної гвардії України. Запропоновано опитувальник “Оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ”, що містить критерії оцінювання схильності військовослужбовців до вчинення суїциду, для методичного забезпечення практичної роботи керівників підрозділів будь-якої ланки в цьому напрямку.

Ключові слова: суїцидальна поведінка, військовослужбовець, адаптація, службово-бойова діяльність, метод апріорного ранжування.

Постановка проблеми. Службово-бойова діяльність військовослужбовців України щодо забезпечення правопорядку, законності та громадської безпеки в країні характеризується високим рівнем напруженості й відповідальності, обумовлених постійним перебуванням особового складу у ситуаціях, що становлять небезпеку для життя і здоров'я [1, 2]. Виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями пов'язано з розвитком у них станів психічної дезадаптації [1, 3], несприятливими змінами в особистісній сфері, які згодом мають негативний вплив на службові та особисті взаємини, збільшують ризик виникнення надзвичайних подій, аутоагресивних форм поведінки, у тому числі й вчинення самогубств. Тому в низці спеціальних заходів щодо здійснення діяльності військовослужбовців важливе місце посідає психологічне забезпечення [1, 4], спрямоване на збереження життя і здоров'я особового складу, своєчасне оцінювання та профілактику протиправної, деструктивної поведінки, запобігання самогубствам серед військовослужбовців України [5].

Проблема виявлення військовослужбовців, схильних до суїцидальної поведінки, полягає в тому, що наявні методики не дають змогу

прогнозувати суїцидальні ризики повною мірою [6]. Однак з огляду на сучасні наукові підходи [7, 8] та практичні дії щодо вирішення проблеми суїцидальної поведінки військовослужбовців можна стверджувати, що подолання більшості недоліків та вдосконалення існуючих опитувальників оцінювання суїцидальної поведінки в Національній гвардії України (НГУ) цілком можливі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на великий досвід у практиці застосування різноманітних методів виявлення ознак суїцидальної поведінки [5, 7, 9–13], психологічне забезпечення службово-бойової діяльності підрозділів НГУ потребує вдосконалення.

Дослідники Jennifer Krafft, E. Tish Hicks, Sallie A. Mack, Michael E. Levin вивчали вплив не стільки травматичності досвіду, скільки способу реагування на набутий досвід (що стає причиною самотравмування) [14]. Вони припустили, що психологічна негнучкість як спосіб буквального і жорсткого реагування на досвід, намагання контролювати це реагування, навіть коли це ставить під загрозу те, що є цінним для особи, призводить до суїцидальних думок, збільшення їхньої інтенсивності. Було

перевірено взаємозв'язки між психологічною негнучкістю та дистресом, когнітивними процесами, структурою цінностей у прогнозуванні суїцидальних думок. Науковці визначили, що психологічна негнучкість є предиктором суїцидальних думок як у дослідженнях, які побудовані методом зрізів, так і в лонгітюдних, що враховують дистрес та вихідний рівень суїцидальних думок. Установлено також, що психологічна негнучкість взаємопов'язана із дистресом, когнітивним синтезом і прогресом цінностей [14].

Авторський колектив у складі Rachel L. Martin, Brian W. Bauer, Kathleen L. Ramsey, Bradley A. Green, Daniel W. Capron, Michael D. Anestis поставив за мету дослідження тих груп військовослужбовців Національної гвардії США, які мають більший ризик самогубств, ніж цивільні та військовослужбовці інших підрозділів, частіше за інших вимушені здійснювати перехід від військового до цивільного життя. На думку вчених [15], такий унікальний досвід американських гвардійців мав бути корисним для визначення ризиків суїциду та антисуїцидальних факторів для інших категорій населення. Особливості вибірки дали змогу авторам установити, що толерантність до дистресу має значний непрямий вплив на взаємозв'язок між посттравматичним стресовим розладом та конструктами міжособистісно-психологічної теорії самогубств – зірваною належністю, сприйманою тяжкістю та здатністю до самогубства [15].

Науковець К. Харабет до основних причин самогубств військовослужбовців за призовом відносить труднощі військово-службової адаптації внаслідок слабкої допризовної підготовки; невисокий психологічний настрій і мотивацію військовослужбовця, недоліки у вихованні, обумовлені: побутовою ситуацією в родині; глумлінням і знущанням з боку товаришів по службі; важким моральним кліматом в окремих військових колективах; підвищеними фізичними та психічними навантаженнями, пов'язаними з неукомплектованістю особовим складом військових підрозділів, й іншими негативними чинниками військово-службової діяльності [16].

Отже, можна дійти висновку, що існуючі форми профілактики схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців потребують подальшого вдосконалення, адже на цьому етапі включеність безпосередніх

командирів підрозділу під час оцінювання особового складу є недостатнім.

Мета статті – розроблення опитувальника “Оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ”, визначення його змісту і структури.

Виклад основного матеріалу. На підставі проведеного наукового вивчення фахової літератури та отриманих результатів під час опрацювання матеріалів службових справ за фактами скоєння суїциду у військових частинах НГУ авторами цієї статті складено попередній список умов, що спричиняють суїцидальну поведінку військовослужбовців НГУ [5, 6]. Підготовлений список умов було ранжовано з метою оцінювання їхньої значущості. Визначення значущості чинників проведено за допомогою методу апіорного ранжування [17]. Метод ґрунтується на ранжуванні чинників у порядку зменшення зроблених ними внесків у кінцевий результат. Внесок чинника оцінюється за величиною рангу, присвоєного конкретному чиннику під час ранжування всіх чинників з урахуванням їх передбачуваного впливу на параметр оптимізації [18].

Ранжування умов, що призводять до суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ, подано у такій послідовності.

Експертам було запропоновано анкету, у якій наведено перелік умов, що спричиняють суїцидальну поведінку військовослужбовців НГУ. Такими фахівцями були психологи служб військових частин НГУ, лікарі-психіатри НГУ та лікарі-психіатри державної установи “Центр психіатричної допомоги та професійного психофізіологічного відбору МВС України”. Загальна кількість експертів – 25 осіб.

АНКЕТА

з оцінювання умов, що спричиняють суїцидальну поведінку військовослужбовців Національної гвардії України

Шановний експерт!

У зв'язку з великою кількістю випадків скоєння суїцидів у Національній гвардії України звертаємося до Вас з проханням надати експертну оцінку (спираючись на ваш досвід і знання, випадки суїцидальної поведінки у в/ч) щодо визначення умов, що призводять до суїцидальної поведінки.

Інструкція для експертів. Надайте рангову оцінку для вказаних нижче ситуацій, які, на Вашу

О. С. Куруч, О. С. Колесніченко. Зміст і структура опитувальника “Оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців Національної гвардії України”

думку, сприяють суїцидальній поведінці військовослужбовців Національної гвардії України. Виходьте з такого принципу ранжування: ранг 1 – максимально сприятлива ситуація до суїцидальної поведінки військовослужбовців

Національної гвардії України; ранг 15 – це найменш сприятлива ситуація до суїцидальної поведінки військовослужбовців Національної гвардії України. Для виконання зазначених дій пропонується заповнити поданий бланк.

Бланк експертного оцінювання

№ пор.	Зміст умов	Ранг
1	Попередні спроби вчинення суїциду	
2	Родина неповна або неблагополучна	
3	Релігійно-світоглядні переконання	
4	Батьківські та родинні обов'язки (обмежені можливості утримувати родину, піклуватися про них унаслідок хвороби чи інших обмежень)	
5	Смерть (дружини/чоловіка/дитини/батьків) чи розлучення з дружиною/чоловіком	
6	Участь у бойових діях (використання зброї на ураження під час виконання СБЗ, робота з тілами загиблих товаришів, отримання травм, поранень, спостереження загибелі товаришів по службі та цивільних осіб, перебування у полоні та пов'язані з цим особливості життя після звільнення)	
7	Правовий конфлікт (страх перед покаранням за порушення законності)	
8	Критична ситуація у службовій діяльності (ускладнена адаптація до проходження військової служби, пониження у посаді, отримання стягнень, невиконання службових обов'язків, службовий конфлікт між товаришами по службі або між командуванням, несправедливе ставлення з боку товаришів по службі, наявність у військовослужбовця змін декількох місць навчання чи служби без істотних причин тощо)	
9	Зниження активності або втрата інтересу до різних сфер життя (відсутність життєвих планів та професійних інтересів, істотна зміна поведінки на не притаманну для цієї особистості, дефіцит спілкування та довірчих відносин, скарги на перевтому, депресивний стан, самотність, непорозуміння, втрату сенсу життя, спустошеність, несправедливе ставлення з боку значущих людей)	
10	Часте вживання алкоголю, лікарських речовин, наркотизація	
11	Загибель близьких родичів (товариша по службі) унаслідок скоєння самогубства	
12	Матеріально-побутові труднощі (велика заборгованість перед банком, імовірність втрати житла, гостра потреба у грошах на високовартісну операцію для близького родича тощо)	
13	Погіршення соматичного чи психічного здоров'я (звуження свідомості, прояви гострої стресової реакції та посттравматичного стресового розладу, онкологічне захворювання та ін.)	
14	Сімейні конфлікти (зрада; моральне, фізичне, фінансове насилля)	

Експерти провели індивідуальне оцінювання запропонованих умов за допомогою рангів, у процесі якого зовнішні чинники було розташовано в порядку зменшення ступеня їхнього впливу на об'єкт дослідження, що є цільовою функцією.

Послідовність оброблення результатів така:

– розраховується сума рангів Δ_k m експертів за кожним чинником k :

$$\Delta_k = \sum_{i=1}^m a_{km}; \quad (1)$$

– обчислюється середня сума рангів $\bar{\Delta}$:

$$\bar{\Delta} = \frac{\sum_{k=1}^k \Delta_k}{k}; \quad (2)$$

– розраховуються відхилення суми рангів $\bar{\Delta}$ кожного чинника від середньої суми рангів та квадрати цих відхилень $(\Delta_k)^2$:

$$\Delta_k = \Delta_k - \bar{\Delta}; \quad (3)$$

– за допомогою коефіцієнта конкордації Кендела W оцінюється ступінь узгодженості думок експертів:

$$W = \frac{12 \times S}{m^2 \times (k^3 - k)}, \quad (4)$$

де

$$S = \sum_{i=1}^k (\Delta_i^2); \quad (5)$$

k – кількість чинників;
 m – кількість експертів.

Значущість коефіцієнта конкордації W встановлюють за допомогою критерію Пірсона. Для цього знаходять розрахункове значення χ_p^2 :

$$\chi_p^2 = m - (k - 1) \times W. \quad (6)$$

Розрахункове значення χ_p^2 порівнюють з табличним значенням з розподілу Пірсона, знайденим для прийнятого рівня значущості та числа ступенів свободи $f = k - 1$. Гіпотеза про наявність згоди думок опитаних фахівців приймається, якщо $\chi_p^2 \geq \chi_i^2$.

Вага показника чинника q_k визначається за формулою

$$q_k = \frac{2(k - M + 1)}{k \times (k + 1)}, \quad (7)$$

де k – кількість чинників;

M – місце чинника.

За допомогою методу апіорного ранжування можливо виділити найвпливовіші чинники, що мають найбільший ваговий коефіцієнт [попередні спроби вчинення суїциду – 0,127; сімейні конфлікти (зрада; моральне, фізичне, фінансове насилля) – 0,15; смерть (дружини/чоловіка/дитини/батьків) чи розлучення з дружиною/чоловіком – 0,114; батьківські та родинні обов’язки (обмежені можливості утримувати родину, піклуватися про них унаслідок хвороби чи інших обмежень) – 0,099; участь у бойових діях – 0,095], і

знехтувати чинниками, що впливають несуттєво (родина неповна або неблагополучна – 0,023; релігійно-світоглядні переконання – 0,022). Відповідно до поданих результатів розподіл ступеня впливу чинників рівномірний (монотонно спадає), це, своєю чергою, означає, що у процесі оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ необхідно враховувати всі чинники.

Для оцінювання ситуації як такої, що (не)сприяє реалізації суїцидальної активності військовослужбовців НГУ, було розроблено опитувальник “Оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ”. Цей опитувальник заповнюється безпосереднім командиром або командиром підрозділу (заступником командира по роботі з особовим складом), у разі необхідності залучається психолог (у тому числі діловод служби психологічного забезпечення) та інші військовослужбовці, які товаришують чи спільно взаємодіють по службі.

Згаданий вище опитувальник – це більш розширена анкета з оцінювання умов, що спричиняють суїцидальну поведінку військовослужбовців НГУ, і містить 53 чинники, які були розподілені між п’ятьма блоками. Передбачено, що розставляти оцінки за ними потрібно, передусім, виходячи з їхнього змісту.

Параметри оцінювання	0 балів	1 бал	2 бали	3 бали
1	2	3	4	5
<i>1. Біографічні дані</i>				
1.1. Наявність власних думок про самогубство в минулому				
1.2. Виховання в неповній чи неблагополучній родині, у дитячому будинку				
1.3. Смерть або розлучення батьків до досягнення суб’єктом 16 років				
1.4. Деформація спрямованості особистості (відсутність життєвих планів, професійних інтересів, деформація ієрархії потреб)				
1.5. Уразливість (віктимність) щодо нещасних випадків через порушення заборон, дисципліни тощо (часте отримання травм, опіків, потрапляння у ДТП тощо)				
1.6. Різка зміна соціального чи професійного статусу (погіршення матеріально-побутових умов, зниження по службі)				
1.7. Наявність у біографії військовослужбовця (строкової служби або за контрактом) зміни кількох місць навчання чи роботи без істотних причин				
1.8. У біографії військовослужбовця була смерть дружини (чоловіка, дитини) чи розлучення (більше ніж 2 роки тому)				

О. С. Куруч, О. С. Колесніченко. Зміст і структура опитувальника “Оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців Національної гвардії України”

1	2	3	4	5
<i>2. Актуальна ситуація (або ситуація, яка трапилася не пізніше ніж 6 місяців тому)</i>				
2.1. Сімейний конфлікт між подружжям, із дітьми, батьками, батьками дружини (чоловіка)				
2.2. Участь у бойових діях, використання зброї на ураження під час виконання СБЗ, спостереження загибелі товаришів по службі чи цивільних. Спостереження загибелі дітей під час бойових дій, нещасних випадків тощо. Значний досвід переживання тривалого фізичного навантаження, терпіння втоми та болю, що призвели до психічного і фізичного виснаження				
2.3. Перебування в полоні та пов'язані із цим особливості життя після звільнення (взаємовідносини у військовому колективі, родині)				
2.4. Матеріально-побутові труднощі (об'єктивно чи суб'єктивно нерозв'язні): велика заборгованість перед банком, імовірність втрати житла, гостра потреба у грошах на високоаварійну операцію для близького родича				
2.5. Різка погіршення соматичного або психічного здоров'я, особливо якщо воно супроводжується головним чи м'язовим болем, задухою, тривалим безсонням, явною перспективою стати інвалідом, не здатним самостійно про себе піклуватися, чи втратою дієздатності внаслідок розладу психічних функцій				
2.6. Службовий конфлікт (з окремим товаришем по службі, із військовим колективом свого чи іншого підрозділу, з командуванням підрозділу, військової частини)				
2.7. Правовий конфлікт (страх перед покаранням за порушення законності)				
2.8. Критична ситуація у службовій діяльності				
2.9. Процес адаптації до нових умов служби [новобранець (строкової служби, служби за контрактом, випускник закладу вищої освіти чи переведений з інших військових формувань), який перебуває на службі (у новому підрозділі) менше 6 місяців]				
2.10. Затяжний чи нерозв'язний конфлікт у будь-якій сфері життєдіяльності				
2.11. Об'єктивно несправедливе ставлення (недооцінювання) з боку значущих інших (дружини, дітей, друзів, товаришів по службі, командира). Фрустрація честі та гідності військовослужбовця				
2.12. Відсутність перспектив у значущій сфері (професійній та/або сімейний крах)				
2.13. Втрата близьких людей, смерть яких настала не більше ніж 2 роки тому (актуальне горювання)				
2.14. Дефіцит спілкування і довірчих стосунків [ізолюваність унаслідок низького соціального статусу, нездатності встановлювати стосунки або через відсутність інших товаришів по службі (строкової або контрактної служби)]				
2.15. Сформована протягом останнього року болісна залежність від колективу чи від якоїсь конкретної особи (товариша по службі, дружини/чоловіка, дівчини/хлопця тощо)				
<i>3. Психологічний стан особистості, детермінований актуальною ситуацією (ознаки суїцидальної активності)</i>				
3.1. Утрата інтересу до значущих сфер життя (професійної, особистісно-сімейної), зниження загальної активності				
3.2. Істотна зміна поведінки на не притаманну цій особистості (наприклад, товариський військовослужбовець став замкнутим, прагне усамітнення; спокійний, витриманий став знервованим, тривожним; особа, яка протягом останніх півроку мала знижений фон настрою, демонструє прояви ейфорії)				
3.3. Завуальовані і відкриті суїцидальні висловлювання (“от, коли мене не буде”, “я втомився від життя, мене ніщо не радує”, “заснути б назавжди і забути про ці проблеми”)				
3.4. Приховані ознаки суїцидальної поведінки (роздавання особистих речей, ретельне впорядкування своїх справ, намагання позачергово нести службу у варті зі зброєю та інше, що свідчить про намір учинити самогубство)				
3.5. Стан дезадаптації (прояви тривожності, агресивності, нервової збудженості, роздратованості, неадекватного реагування та інше, що свідчить про значну невідповідність поведінки особи ситуації)				

О. С. Куруч, О. С. Колесніченко. Зміст і структура опитувальника “Оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців Національної гвардії України”

1	2	3	4	5
3.6. Прояви гострої стресової реакції і посттравматичного стресового розладу [особливо тривале порушення сну (безсоння); збудження; агресивність; флеш-беки; розірвання довірливих стосунків унаслідок агресивності й роздратованості та інші прояви]				
3.7. Частіше вживання алкоголю, лікарських речовин, наркотизація (аби позбутися психічного й фізичного болю, “забутися”)				
3.8. Звуження свідомості, викликане застряганням на актуальній ситуації (говорить про одне й те ж саме; усі думки зосереджені навколо цього, тому демонструє неухважність до інших тем, робить помилки у професійній діяльності через неможливість зосередитися на ній)				
3.9. Скарги на перевтому, депресивний стан, самотність, непорозуміння, втрату сенсу життя, спустошеність				
3.10. Горювання (болісне переживання втрати близької людини)				
<i>4. Антисуїцидальні фактори</i>				
4.1. Виражене почуття обов’язку, обов’язковість				
4.2. Уникнення осуду з боку оточення				
4.3. Уявлення про гріховність самогубства				
4.4. Переконаність у тому, що потрібно боротися до самого кінця; використовувати всі наявні можливості; уміння брати паузу в очікуванні нових можливостей для розв’язання проблеми; за необхідності відступитися від своїх задумів, змінювати їхнє і своє ставлення до них (“Козак не той, хто витерпів, а той, хто викрутився”)				
4.5. Добра військова (професійна) соціалізація (знає військові традиції, поділяє професійні цінності, уміє вирішувати складні професійні завдання, приймати професійно значущі рішення, має повагу товаришів як фахівець і людина, може завжди розраховувати на допомогу та підтримку товаришів по службі)				
4.6. Наявність улюбленої справи, хобі, творчих планів, задумів. Реальна перспектива реалізувати себе у значущій сфері діяльності. Регулярне отримання позитивних емоцій, поваги, дружньої підтримки від однодумців за хобі				
4.7. Емоційна прихильність до значущих інших людей (глибокі почуття любові, відданості, прагнення турбуватися про когось, особливо якщо вони взаємні, мають позитивний відгук: почуття вдячності, пошани)				
4.8. Батьківські обов’язки (особливо якщо іншого батька немає)				
4.9. Острах заподіяти собі фізичне страждання чи ушкодження				
4.10. Обмежені можливості в іншого батька утримувати родину, піклуватися про неї внаслідок хвороби чи інших обмежень; або якщо іншого батька немає (через розлучення, виїзд за кордон на заробітки, позбавлення батьківських прав, смерть)				
4.11. Необхідність турбуватися про тяжкохворого, інваліда чи несамотійного родича (батьків, сестер-братів, дітей)				
<i>5. Набута здатність до скоєння суїциду (значне зниження страху смерті та болю)</i>				
5.1. Спостереження загибелі товаришів по службі, цивільних осіб				
5.2. Отримання важких травм, поранень, ушкоджень				
5.3. Значний досвід переживання тривалого фізичного навантаження, терпіння втоми й болю, у тому числі внаслідок підготовки до спортивних змагань, тривалих тренувань на смугах перешкод, польових виходах тощо				
5.4. Робота з тілами загиблих товаришів (підготовка до відправлення родичам, захоронення тощо)				
5.5. Попередні спроби вчинення суїциду				
5.6. Загибель близьких родичів унаслідок суїциду (у тому числі якщо був свідком самого акту самогубства або знайшов тіло загиблого)				
5.7. Загибель товариша по службі внаслідок самогубства				
5.8. Уразливість (віктимність) особи (часті травми, переломи, порізи, опіки тощо незалежно від причин)				
5.9. Досвід використання зброї на ураження				

Блок 1 “Біографічні дані” має перелік подій, які можуть потенційно негативно вплинути на розвиток особистості, її здатності довіряти оточуючим, приймати їхню допомогу, вірити у можливість змінення життя на краще (події відбулися давно, проте залишили свій відбиток у житті особи, яку оцінюють, змінили її ставлення до життя у негативний бік).

Блок 2 “Актуальна ситуація” описує ситуації, які сталися нещодавно (не пізніше ніж шість місяців). До переліку внесено події, що болісно переживаються людиною.

Блок 3 “Психологічний стан особистості” має перелік емоційних реакцій, експресивних дій, висловлювань, які свідчать про психічні страждання людини, їх тяжкість, непереносимість та прагнення припинити ці страждання.

Треба звернути увагу на те, що події та реакції, зазначені у першому і другому блоках, які відбулися в житті людини протягом останніх шести місяців, мають обов’язково бути описані, навіть якщо на момент оцінювання вони припинили проявлятися у поведінці.

Блоки 4 і 5 заповнюються, якщо оцінки у перших трьох блоках відмінні від “0”.

Блок 4 “Антисуїцидальні фактори” містить життєві обставини, які пов’язують людину обов’язком і утримують від спонтанних дій, від проявів малодушності або відстрочують такі реакції, принаймні, доти, доки з’явиться можливість перекласти ці обов’язки на когось іншого.

Блок 5 “Набута здатність до скоєння суїциду” містить перелік життєвих подій, які можуть зняти етичні обмеження щодо агресивних дій, у тому числі й тих, які спрямовані на самого себе, а також знімають фізіологічні обмеження щодо можливості вчинення таких дій – знижують страх крові, болі, страх смерті.

Шкала оцінювання:

0 балів – наявність такого параметра повністю виключена.

1 бал – є певні відомості (із документів або навіть чутки) про наявність такого параметра, проте на поведінці особи, яку оцінюють, параметр ніяк не відбивається.

2 бали – параметр наявний у поведінці оцінюваної особи. Про параметри, які зазначені у блоках 1, 4, 5, ця особа інколи пригадує під час спілкування, у тому числі і з незнайомими людьми.

3 бали – параметр виражений, чітко відбивається на поведінці (чи у поведінці відбиваються явні прагнення контролювати його прояв, у тому числі замінювати на протилежний – напускна веселість, бравада). Події, віднесені до блоків 1, 4 та 5, часто пригадуються особою, яку оцінюють, використовуються нею самою для виправдання або аргументації своїх вчинків.

Вибір критерію прийняття рішення щодо інтерпретації результатів

Для побудови критерію оцінювання схильності до суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ було опрацьовано матеріали 100 службових розслідувань за фактами скоєння суїциду у військових частинах з оцінювання умов, що призводять до суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ, і сформовано опитувальник оцінювання схильності до суїцидальної поведінки на кожен випадок скоєння суїциду.

У ході статистичного опрацювання цих опитувальників було отримано сумарний показник за кожним із п’яти блоків і визначено шість типових варіантів опису можливих випадків суїцидальної поведінки військовослужбовців (табл. 1). У цій таблиці знак “+” позначається, якщо є хоча б одна 3-бальна оцінка або сумарний показник за блоком більше ніж 4 бали, а знак “-” – в іншому випадку. В останню колонку внесено кількість справ, які відповідають цьому варіанту.

Таблиця 1 – Типові варіанти опису можливих випадків суїцидальної поведінки військовослужбовців НГУ

Номер типового варіанта	Блок 1	Блок 2	Блок 3	Блок 4	Блок 5	Кількість справ	Імовірність
1	+	+	+	-	-	35	0,35
2	-	+	+	-	+	30	0,30
3	+	+	+	-	+	24	0,24
4	+	+	+	+	+	2	0,02
5	-	+	+	+	+	3	0,03
6	-	+	+	-	-	6	0,06
Усього						100	1

Подана у табл. 1 інформація дає змогу дійти висновку, що типові варіанти 1, 2, 3 у своїй сукупності надають вірогідність скоєння суїциду (тобто ситуація і реакція на неї оцінюються як такі, що сприяють вчиненню суїциду) з імовірністю 0,89. Отже, у процесі формування критерію прийняття рішення необхідно брати за основу наведені типові варіанти.

Таким чином, сформовано критерій прийняття рішення, який полягає в такому: є 3-бальна оцінка або накопичення не менше ніж 4 бали та вище в кожному із таких блоків: блок 2 “Актуальна ситуація”; блок 3 “Психологічний стан особистості” і блок 1 або/та блок 5 (“Біографічні дані” / “Набута здатність до скоєння суїциду”), за умови відсутності у блоці 4 “Антисуїцидальні фактори” хоча б однієї 3-бальної або 6 накопичених (сума 1- та 2-бальних оцінок) балів.

Крім того, розроблений критерій не суперечить правилам сучасного оцінювання схильності до суїцидальної поведінки особистості [19].

Висновки

Проведений аналіз наукових джерел та отримані результати вивчення матеріалів службових справ за фактами скоєння суїциду у військових частинах НГУ дали змогу визначити чинники, що спричиняють суїцидальну поведінку військовослужбовців НГУ. Застосування методу апріорного ранжування дозволило визначити вагові коефіцієнти чинників та ступінь впливу їх на суїцидальну поведінку військовослужбовців НГУ.

Сформований критерій рішення дає можливість розрахувати існуючу вірогідність скоєння суїциду, тобто ситуація і реакція на неї оцінюються як такі, що сприяють вчиненню суїциду, якщо:

1) є 3-бальна оцінка в кожному із таких блоків: блок 2 “Актуальна ситуація”; блок 3 “Психологічний стан особистості” і блок 1 або/та блок 5 (“Біографічні дані” / “Набута здатність до скоєння суїциду”), за умови відсутності у блоці 4 “Антисуїцидальні фактори” хоча б однієї 3-бальної чи 6 накопичених (сума 1- та 2-бальних оцінок) балів;

2) є накопичення не менше ніж 4 бали та вище в кожному із таких блоків: блок 2 “Актуальна ситуація”; блок 3 “Психологічний

стан особистості” і блок 1 або/та блок 5 (“Біографічні дані” / “Набута здатність до скоєння суїциду”), за відсутності у блоці 4 “Антисуїцидальні фактори” хоча б однієї 3-бальної або 6 накопичених (сума 1- та 2-бальних оцінок) балів;

3) є 3-бальна оцінка чи накопичення не менше ніж 4 бали та вище в кожному із таких блоків: блок 2 “Актуальна ситуація”; блок 3 “Психологічний стан особистості” і блок 1 або/та блок 5 (“Біографічні дані” / “Набута здатність до скоєння суїциду”), за умови відсутності у блоці 4 “Антисуїцидальні фактори” хоча б однієї 3-бальної або 6 накопичених (сума 1- та 2-бальних оцінок) балів.

Досліджений нами метод апріорного ранжування чинників і складання опитувальника психологічного оцінювання військовослужбовців засвідчили актуальність порушеного питання та необхідність і надалі вдосконалювати наявні методики оцінювання суїцидального ризику в НГУ для методичного забезпечення практичної роботи командирів підрозділів із запобігання суїцидальній поведінці військовослужбовців НГУ, що може бути напрямом подальших досліджень.

Перелік джерел посилання

1. Колесніченко О. С. Засади бойової психологічної травматизації військовослужбовців : монографія. Харків : ФОП Бровін О. В., 2018. 488 с.

2. Приходько І. І. Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологія* : електрон. наук. фах. вид. 2018. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2018_1_13 (дата звернення: 23.04.2021).

3. Експрес-опитувальник “Дезадаптивність”: розроблення, апробація, психометричні показники / І. І. Приходько та ін. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Психологія* : електрон. наук. фах. вид. / голов. ред. О. Ф. Волобуєва. 2017. Вип. 3. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2017_3_8 (дата звернення: 23.04.2021).

4. Приходько І. І., Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Чижевський С. О. Мобільний центр психологічного супроводу професійної діяльності фахівців екстремального профілю. *Вісник Національної академії Державної прикордонної*

служби України. *Психологія*. 2018. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadpn_2018_2_9 (дата звернення: 23.04.2021).

5. Психологія суїцидальної поведінки військовослужбовців / Я. В. Мацегора та ін. : монографія. Харків : НА НГУ, 2020. 548 с.

6. Колесніченко О. С., Куруч О. С. Методичний апарат для оцінювання військовослужбовців Національної гвардії України, схильних до суїцидальної поведінки. *Честь і закон*. 2020. № 2 (73). С. 42–51.

7. Prykhodko I., Matsegora Y., Kolesnichenko O., Pasichnik V., Kuruch O., Yurieva N., Kravchenko O., Radko O. & Prikhodko D. Psychological Markers of Suicides in Military Service During Wartime: A Contemporary Example. *International Journal of Psychology & Psychological Therapy*. 2021, 1, 47–57.

8. Prykhodko I., Matsegora Y., Kolesnichenko O., Bolshakova A., Bilyk O. & Haydabrus A. The Main Factors and Personality Characteristics to Predict the Risk of Suicide by Military Personnel in Hostilities. *BRAIN. Broad Research in Artificial Intelligence and Neuroscience*. 2020. 11(3). 72–87. DOI:10.18662/brain/11.3/110.

9. Збірник методик для діагностики негативних психічних станів військовослужбовців : метод. посіб. / Н. А. Агаєв. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2016. 234 с.

10. Исаев Д. С., Шерстнев К. В. Психология суицидального поведения : метод. рек. для студ. по спецуре. Самара, 2000. 72 с.

11. Юрьева Л. Н. Клиническая суицидология : монография. Днепропетровск : Пороги, 2006. 415 с.

12. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І., Чижевський С. О. Профілактика самогубств серед військовослужбовців Національної гвардії України : посібник / за заг.

ред. проф. І. І. Приходька. Харків : НА НГУ, 2016. 117 с.

13. Ihor Prykhodko, Yanina Matsehora, Olexander Kolesnichenko, Vasyl Stasiuk, Anastasiia Bolshakova & Olena Bilyk (2021) Psychological First Aid for Military Personnel in Combat Operations: The Ukrainian Model, *Military Behavioral Health*. DOI: 10.1080/21635781.2020.1864530

14. Krafft, Jennifer, Tish Hicks E, Sallie A. Mack, and Michael E. Levin. “Psychological Inflexibility Predicts Suicidality Over Time in College Students”. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 49. 2019. P. 5. 1488–1496. DOI: 10.1111/sltb.12533.

15. Martin, Rachel L., Brian W. Bauer, Kathleen L. Ramsey, Bradley A. Green, Daniel W. Capron, and Michael D. Anestis. “How Distress Tolerance Mediates the Relationship Between Posttraumatic Stress Disorder and the Interpersonal Theory of Suicide Constructs in a U.S. Military Sample”. *Suicide and Life-Threatening Behavior* 49. 2019. P. 5. 1318–1331. DOI: 10.1111/sltb.12523.

16. Харабет К. В. Суицидальное поведение как форма девиантного поведения военнослужащих. *Право в вооруженных силах*. 2003. № 2. С. 13, 14.

17. Априорное ранжирование. URL: http://www.novsu.ru/npe/files/um/1128/umk/OUP_ATP/Glava_03/Glava_3_3.htm. (дата обращения: 23.04.2021).

18. Оценка значимости факторов методом априорного ранжирования. URL : <http://web.snauka.ru/issues/2014/04/33181> (дата обращения: 23.04.2021).

19. Психологічна оцінка суїцидального ризику у військовослужбовців : метод. посібник / О. М. Кокун та ін. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2019. 206 с.

Стаття надійшла до редакції 05.05.2021 р.

УДК 159.9.072.351.743

Е. С. Куруч, А. С. Колесніченко

СОДЕРЖАНИЕ И СТРУКТУРА ОПРОСНИКА “ОЦЕНИВАНИЕ СКЛОННОСТИ К СУИЦИДАЛЬНОМУ ПОВЕДЕНИЮ ВОЕННОСЛУЖАЩИХ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГВАРДИИ УКРАИНЫ”

Проведен анализ факторов, влияющих на военнослужащих в повседневной деятельности и в условиях экстремальных видов деятельности, служебно-боевой нагрузки, которые могут привести к самоубийству. С использованием метода априорного ранжирования было выделено наиболее и наименее значимые факторы, которые приводят к суицидальному поведению военнослужащих Национальной гвардии Украины. Предложен опросник “Оценивание склонности к суицидальному

поведенню військовослужбовців НГУ”, що містить критерії оцінки схильності військовослужбовців до скоєння суїцида, для методического забезпечення практичної роботи керівників підрозділів будь-якого звена в цьому напрямку.

Ключові слова: суїцидальне поведіння, військовослужбовців, адаптація, службово-бойова діяльність, метод априорного ранжування.

UDC 159.9.072.351.743

О. Kuruch, O. Kolesnichenko

CONTENT AND STRUCTURE OF THE QUESTIONNAIRE “ASSESSMENT OF SUICIDE BEHAVIOR OF THE NATIONAL GUARD OF UKRAINE PERSONNEL”

This article considers the forms of prevention of suicidal tendencies of military personnel used all over the world. Despite the extensive work (which is carried out to identify servicemen who dare to commit suicide) and the experience of applying in practice various methods to identify signs of suicidal behavior in the National Guard of Ukraine, psychological support needs to be improved.

The materials of official investigations into the facts of suicide in military units were also studied, where the factors influencing servicemen in everyday activities and in conditions of extreme activities, combat workload, which can lead to shortening of one's own life, were identified and analyzed. Using the method of a priori ranking, the most and the least significant indicators that cause suicidal behavior of servicemen of the National Guard of Ukraine were determined.

In the future, the factors are divided into five blocks for more appropriate and correct work of the unit's immediate commanders during the personnel evaluation. A questionnaire “Assessment of susceptibility to suicidal behavior of NGU servicemen” is proposed, which contains criteria for assessing the propensity of servicemen to commit suicide, provide methodological support for the practical work of the commanders of units at any level in this direction.

Keywords: *suicide behavior, military serviceman, adaptation, service activities, method of a priori ranking.*

Куруч Олена Сергіївна – ад’юнкт Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-7876-4244>

Колесніченко Олександр Сергійович – доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, начальник науково-дослідної лабораторії морально-психологічного супроводження службово-бойової діяльності НГУ науково-дослідного центру службово-бойової діяльності НГУ Національної академії Національної гвардії України
<https://orcid.org/0000-0001-6406-1935>